

УДК 37.016: 81-028.31: 75

Лідія ХОДАНИЧ,*завідувач кафедри педагогіки та психології ЗІППО,
доцент, кандидат педагогічних наук,
м. Ужгород, Україна***ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ ЗАКАРПАТСЬКОГО
ЖИВОПИСУ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО
МОВЛЕННЯ УЧНІВ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ**

Ходанич Л. П. Використання творів закарпатського живопису в процесі розвитку зв'язного мовлення учнів: методичний аспект. Статтю присвячено методичним аспектам введення творів закарпатського живопису в шкільний урок української мови та літератури як навчально-виховний засіб розвитку зв'язного мовлення, формування патріотичних почуттів, естетичної сфери та духовності підростаючого покоління.

Ключові слова: закарпатський живопис, живопис як ілюстративний матеріал, розвиток зв'язного мовлення, естетичний розвиток, духовний світ особистості.

Ходанич Л. П. Использование произведений закарпатской живописи в процессе развития связной речи учащихся: методический аспект. Статья посвящена методическим аспектам введения произведений закарпатской живописи в школьный урок украинского языка и литературы как учебно-воспитательное средство развития связной речи, формирование патриотических чувств, эстетической сферы и духовности подрастающего поколения.

Ключевые слова: закарпатский живопись, живопись как иллюстративный материал, развитие связной речи, эстетическое развитие, духовный мир личности.

Hodanych L. P. Using Transcarpathian painting works in the development of coherent speech : disciples methodological aspect.

Background. In recent years, there has been an increasing interest in using Transcarpathian painting works in the development of coherent speech at the lessons.

Objectives. The objectives of this study are to determine the methodological aspects of the introduction of works in Transcarpathian painting school at the lesson of Ukrainian language and literature.

Methods. The method was been applied to the research.

Results. The results of the research support the idea that using Transcarpathian painting works has an educational means of coherent speech, formation of patriotic feelings, aesthetic and spiritual spheres of the younger generation.

Conclusions. The present results are significant in using Transcarpathian painting works in the development of coherent speech, provides untraditional, emotional language and literature lessons at school, and at the same time serves as a means of ensuring the highest result of education and upbringing.

Keywords: Transcarpathian painting, painting as illustrative material, the development of coherent speech, aesthetic development, spiritual world of the individual.

© Ходанич Л. П., 2014

Постановка проблеми. В умовах насиченої фактами шкільної освіти формувати естетизм, як і духовність, національну свідомість, патріотизм, бачиться можливим тільки через уведення в програми з різних предметів специфічних засобів навчання. На уроках словесності засобом, який формує дитину як патріота свого краю, збагачує її духовно, інтелектуально – знаннями про культурні надбання свого регіону, є крайове мистецтво, зокрема надбання живопису.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У мистецтвознавчому плані живопис Закарпаття відповідно досліджено як у минулому (Маковський С., Недзельський І.), так і в наш час (Біксей Л., Манайло-Приходько В., Небесник І., Островський Г., Сирохман М., Цельтнер В. тощо), проте нами не виявлено наукових статей про механізми введення його як засобу навчання та виховання в освітній процес сучасної школи. Наша мета – заповнити виявлену нішу і надати вчителю словесності конкретні рекомендації щодо використання живопису Закарпаття в навчально-виховній роботі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зв'язне мовлення – це висловлювання, що становить єдине самостійне ціле, передає закінчену думку і членується на складові [3: 99]. Система уроків розвитку зв'язного мовлення як частина багатопланової навчальної діяльності покликана формувати мовну особистість, яка характеризується високим інтелектуальним розвитком, духовним багатством, мовною, мовленнєвою та комунікативною компетенцією. Мета уроків розвитку зв'язного мовлення в середній школі – оволодіння учнями нормами літературної мови, збагачення словникового запасу, розвиток умінь і навичок висловлювати свої думки в усній і писемній формі, користуватися мовними засобами відповідно до мети, змісту мовлення, умов комунікації – збагачується ще й естетичним аспектом, якщо в процесі засвоєння учнями мови використовуються художні засоби навчання, зокрема живопис.

Сформувати і розвинути особистість третього тисячоліття, яка відповідала б загальноцивілізаційним вимогам і в той же час залишалася б повноцінним представником свого етнічного середовища, без вивчення історії і культури регіону, як і без формування національної самосвідомості, патріотичних почуттів на основі регіональних явищ та фактів, неможливо. Адже самоповага, особиста гідність людини залежить від того, як вона сприймає власні історичні корені. Тому краєзнавство – важлива галузь навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі, і важливим є використання творів мистецтва регіонального походження у будь-якій сфері формування особистості.

Система роботи з розвитку зв'язного мовлення відповідно до програми української мови містить теми, що, на нашу думку, піддатні до введення в них як наочності живописних полотен митців Закарпаття. З таблиці видно, який саме твір живопису митців Закарпаття може слугувати навчальним засобом у рамках програмової теми.

Клас	Вид роботи	Твір
5	Твір-опис окремих предметів, тварин (у т.ч. за картиною);	А. Ерделі. «Натюрморт з лимонами» (1930-ті рр.), «Натюрморт» (1950-ті рр.), Ф. Манайло «Хлопчик з ягнятком» (1934)
6	Твір-опис приміщення, природи на основі особистих вражень і за картиною; твір-роздум про вчинки людей на основі власних спостережень і особистих вражень ;	А.Ерделі «Куточок двору А. Коцки» (1953), Й. Бокшай. «Бокораші», Г. Глюк. «Лісоруби», А. Борецький «Вивіз лісу» (1947)
7	Твір-опис зовнішності людини за картиною в художньому стилі;	А. Ерделі «Портрет танцівниці Клари Балог»(1951) або «Автопортрет» (1950)
9	Твір у публіцистичному стилі на морально-етичну й суспільну теми.	А. Ерделі «Бідні діти» (1937) Ф. Манайло «Дідо бідняк» (1932), «Скорбота» (1938)

Окрім того, в учнів і в учителя нерідко виникають проблеми ситуативно-змістового характеру, наприклад, на уроці в 5 класі, де вивчається лист як форма комунікації. Учень повинен навчитись писати приватні листи з урахуванням комунікативного завдання з описом подій, вражень і почуттів, доцільно використовуючи мовні засоби. Рекомендуємо з метою уникнення проблеми змістового наповнення пропонувати учням поділитися в листі враженнями про відвідану виставку автора з Закарпаття, розповісти про одну з обраних картин.

У 8 класі, за програмою, учні вчать скласти інтерв'ю в публіцистичному стилі. Пропонуємо школярам узяти інтерв'ю від відвідувача виставки, передати враження від побачених там живописних творів митців Закарпаття. З цією метою вчитель перед уроком мови проводить виховний захід – екскурсію в художній музей, на виставку крайового живопису. Рецензія на твір живопису – жанр, що може застосовуватись учителем з розвивально-комунікативною метою в будь-якому класі.

Крім завдань, що обумовлені діючими програмами зі словесності і є обов'язковими до виконання, вчитель може задіювати роботу з крайовим живописом у системі домашніх робіт. Особливо доцільно це робити, на нашу думку, в старшій школі, де серед письмових творчих робіт є досить важливий тип – перехідний. Це літературно-публіцистичні твори, які ґрунтуються на різному матеріалі (з життя, літератури, мистецтва, історії, періодичної преси тощо), їх учителі починають запроваджувати з 8 класу. Вважаємо за доцільне частину з таких робіт присвятити культурі рідного краю, зокрема й живописному мистецтву. Тематика таких домашніх завдань може бути щонайрізноманітнішою: «Весна в житті й на полотні», «Краю мій карпатський, світлу мій чудесний...» (П. Скунець) – на основі пейзажного живопису; «Слово мамо, Великеє, найкращее слово!» (Т. Шевченко) – на основі образу матері в творчості В. Микити; «Пісня і праця – великі дві сили» (І. Франко) – за картинами Ф. Манайла «Бокораші», «На полонині», Г. Глюка «Лісоруби» тощо.

У профільних класах філологічного та естетичного напрямку (старша школа) варто задіювати компаративний аналіз – порівняльно-зіставну характеристику полотен. Вимога компаративного методу в школі – бінарність: аналіз методу, здійснений нами на практиці, засвідчує, що більша кількість вибраних для зіставлення об'єктів не сприймається учнями, ускладнює сам процес порівняння та отримання конструктивних висновків. Компаративний аналіз – основа науково-дослідної діяльності учнів, він дає змогу розвивати критичне мислення старшокласників, закріплює схеми інтелектуальної праці.

Під час відбору живописного полотна вчитель повинен звернути увагу, крім тематичної доцільності, ще й на наступні критерії: реалістичність та чіткість зображення, відповідність твору віковій психології учнів, «прив'язка» до життєвого досвіду школярів, глибина та простота «зчитування» художнього образу, його придатність до асоціацій та чітких висновків, виховне та пізнавальне, естетичне значення.

Важливо, щоб робота з живописом не була спорадичною, а становила своєрідну систему, коли на уроках, що передують задуму, вчитель сам ілюстрував би учням своє уміння аналізу картини. Для цього варто з навчальною метою використати прийом виконання учителем завдання разом з учнями. Так, наприклад, педагог пропонує дітям розкрити зміст репродукції у підручнику в формі твору-мініатюри. Коли зачитано кілька кращих у класі зразків, учитель каже, що теж виконував це завдання з усіма: «Послухайте, що в мене вийшло». Звичайно, його міні-твір має бути високого рівня, слугуючи взірцем для дітей. На пропедевтичних уроках учитель навчає спостережливості під час аналізу живопису, символіці кольору, елементам композиції, звертає увагу на суб'єктивність бачення як індивідуальний стиль, на особливості часу і простору в творі тощо.

Перед окресленням завдань для самостійного письмового тексту вчитель обов'язково задіює механізми колективної роботи над картиною, зокрема прийоми бесіди, запитання-відповідь, пояснення слів, створює проблемні ситуації та ситуації взаємодопомоги. Важливо, щоб школярі засвоїли специфічну лексику, що супроводжує опис живопису (передній план, задній план, центр, фон, кольорова гама, обрамлення, світлотінь тощо). Питання, які обирає вчитель для обговорення, повинні націлювати дітей на глибинне сприймання, формувати переконання в наявності підтексту, розвивати вміння аналізувати настроєво-емоційне випромінювання твору.

Доцільно використовувати живопис як ілюстративний матеріал до творів, що вивчаються на уроках української літератури, адже відомо, що зорові образи активізують пізнавальні можливості людини і посилюють дію художньої літератури, сприяють формуванню естетичних почуттів. Так, твір Л. Бровді «Сон» – точна ілюстрація змісту вірша Т. Шевченка «Сон» («На панщині пшеницю жала...»), пейзаж В. Габ-

ди «Минає літо» – зорове доповнення перлини лірики Л. Глібова «Журба» («Стоїть гора високая...»), а портрет В. Микити «Моя мамка» – до пісні А. Малишка «Рідна мати моя...»; полотна Ф. Манайла «Скорбота», «Дідівське обійстя», А. Кашшая «Зимове село», Е. Контратовича «Весілля на Верховині», Ю. Герца «Колядники», А. Шепи «Схід Червоного місяця», І. Ілька «Валило», Ю. Сяркевича «Весна в Колочаві» – доповнення уявлень про життя в горах під час вивчення повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». Твори Н. Пономаренко, В. Приходька, О. Кондратюк, Л. Корж-Радько, О. Долгош, Л. Приймич, П. Ряски можуть слугувати ілюстрацією до поезій Л. Костенко, П. Мідянки, І. Калинця, Ю. Андруховича та інших сучасних поетів.

Висновки і перспективи. використання творів закарпатського живопису в процесі розвитку зв'язного мовлення учнів надає урокам мови та літератури в школі нетрадиційності, емоційності, а водночас слугує засобом, що забезпечує вищий результат навчання та виховання, формує духовний світ особистості, естетичну сферу, національну свідомість та патіотизм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наукові основи методики літератури / За ред. Н. Вошиної.–К.: Ленвіт, 2002.
2. Небесник І. І. Адальберт Ерделі. – Львів: Видавництво Мс, 2007.
3. Пентиліук М. І., Окуневич Т. Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах. – К.: Ленвіт, 2010.
4. Федір Манайло. Життя і творчість. – Ужгород: Патент, 2010.
5. Художники Закарпаття: альбом-каталог. – Ужгород: В-во Олександри Гаркуші, 2011.
6. Щербань П. М. Прикладна педагогіка. – К.: Вища школа, 2002.

УДК 323.2(477.8) “18/19”

Наталія МАЛЕЦЬ,

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри української мови УжНУ,
м. Ужгород, Україна*

ФОРМУВАННЯ НАРОДОВСЬКОЇ ДОКТРИНИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ТА ЇЇ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В РУСЬКО- УКРАЇНСЬКІЙ РАДИКАЛЬНІЙ ПАРТІЇ (РУРП) кін. ХІХ – поч. ХХ ст.

Малець Н. Б. Стаття присвячена дослідженню діяльності РУРП – першої української політичної партії європейського зразка з суцільною програмою, масовою організацією і реєстрованим членством. В основу програми покладено етичний і науковий соціалізм на демократичній і кооперативній базі, людську гідність для всіх і всеукраїнську єдність (соборність всіх українських земель).

Ключові слова: радикальна партія, народовський рух, віче, націонал-демократичний рух, інтелігенція, організація.

Малець Н. Б. Стаття посвящена исследованию деятельности РУРП – первой украинской политической партии европейского образца со сплошной программой, массовой организацией и регистрируемым членством. В основу программы положен этический и научный социализм на демократической и кооперативной основе, человеческое достоинство для всех и всеукраинское единство (соборность всех украинских земель).

Ключевые слова: радикальная партия, народовское движение, вече, национал-демократическое движение, интеллигенция, организация.

Malets N. B. Formation the populist doctrine in Western Ukraine and its impact on organizational and political activities of the Ruthenian-Ukrainian Radical Party (RURP) in the context of XIX - early XX century.

Background. In recent years, there has been an increasing interest in analyzing parties' activities. Ukrainian Radical Party was the first Ukrainian political party European model - with a solid program, mass organization and registered membership.

Objectives. The objectives of this study are to determine| to prove...

Methods. The method was been applied to the research.

Results. The results of the research support the fact that the Program is based on ethical and scientific socialism on a democratic and cooperative basis, for all human dignity and national unity all-Ukrainian Unity (unification of all Ukrainian lands).

Conclusions. We conclude the radical movement wanted to secularize the Ukrainian public and cultural life. PSA organized peasants and workers, convened veche (rallies) in villages, laid the cooperatives (People's Union), proclaimed the slogan of political struggle on their own people.

Key words: Radical Party, narodovs'kij movement, the veche, national democratic movement, the intelligentsia, the organization.

© Малець Н. Б., 2014